

ОСОБЛИВОСТІ ЖАНРОВО-СТИЛЬОВОЇ ЕВОЛЮЦІЇ У ТВОРЧОСТІ ВІДОМИХ ЗАРУБІЖНИХ І УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ

У статті розглянуто особливості жанрово-стильової еволюції і здобутки творчої спадщини відомих композиторів XVIII-XX ст. На прикладі їх творчості та окремих творів прослідковано зміну історичних стилів та жанрів, новації та досягнення музичного мистецтва різних епох.

Ключові слова: жанр, стиль, музика, твір, творчість, композитор, епоха, еволюція, історія

The statistic reveals the peculiarities of the genre-style evolution and the creative decline of the home composers of the 18th-20th centuries. On the application of creativity and surroundings of creativity, it is traced to the change of historical styles and genres, innovations and the advancement of musical art of the ages.

Key words: genre, style, music, work, creativity, composer, epoch, evolution, history

В сучасному музикознавстві дослідження теорії стилів та жанрів займає особливе місце. Провідну роль в цій галузі займають наукові статті та публікації таких дослідників як: А. Коробова, Е. Назайкинський, В. Холопова, Е. Царьова, Г. Данузер. В працях цих науковців-музикознавців розглянуті загально-теоретичні питання та визначені такі поняття як «стиль» і «жанр». Відомий швейцарський музикознавець Г. Данузер писав: «музика – завжди більше, ніж жанр, але поза жанру музики не буває» [1, с. 23].

Аналізуючи загальні поняття стилю та жанру, рухаючись від теорії до виконавства ми розглядаємо твори відомих композиторів минулого в історичному дискурсі та жанрово-стильовій еволюції. Даний підхід дозволяє краще усвідомити здобутки кожного композитора в музичному мистецтві тієї чи іншої епохи, що особливо необхідно знати, розуміти та відчувати кожному виконавцю в процесі роботи над твором та при концертному виступі.

Метою статті є виявлення та розгляд особливостей жанрово-стильової еволюції і досягнення у творчій спадщині відомих композиторів XVIII-XX ст. на прикладі їх творів.

Музичний жанр – це цілісна родо-видова модель (генотип) музичної діяльності або музичного твору, що має історичну еволюцію, відрізняється наявністю у творах спільних рис, зокрема змісту, будови і фактури. Жанр може функціонувати як суб'єкт історичного існування музики і як об'єкт теоретичної рефлексії [2, с. 233].

Музичний стиль – термін в мистецтвознавстві, що характеризує систему засобів виразності, служить втіленню того чи іншого ідейно-образного змісту. Поняття стилю в музиці виникло в кінці епохи Відродження (кін. 16 ст.), тобто в період становлення і розвитку закономірностей музичної композиції, що відображено в естетиці і теорії. Воно пройшло тривалу еволюцію, про що свідчить значущість і абстрактність розуміння цього терміну. Музичний стиль відносять і до індивідуальних особливостей композиторського письма. В цьому значенні він наближається до поняття творчого почерку, манери, і до особливостей твору, який входить в якусь жанрову групу (стиль жанру), і до загальних особливостей групи композиторів, об'єднаних спільною платформою (стиль школи), і до особливостей творчості композиторів однієї країни (національний стиль) або історичного періоду в розвитку музичного мистецтва (стиль напрямку, стиль епохи).

Поняття стиль жанру виникло в музичній практиці при становленні індивідуальних стилістичних особливостей в жанрах мотету, меси, мадригалу, у зв'язку із застосуванням в них різноманітних композиційно-технічних прийомів, засобів музичної мови на самій ранній стадії вживання терміну [5].

Жанр як художня категорія став проявляти себе лише у композиторській творчості, в діяльності музикантів-професіоналів. Саме з розвитком становлення професійної музики виникло поняття вторинних жанрів. Вони набували найрізноманітніших форм. Народжуються також і свої «первинні» жанри, програмні твори, зокрема, «Пори року», «Листки з альбому» «багателі». Всі вони розраховані на типові концертні форми репрезентації [3, с. 17].

Епоха Бароко славиться композиторами: Г. Гендель, Д. Скарлатті, К. Монтеверді та ін., що уособлюють собою цю епоху. Йоганн Себастьян Бах – композитор майже тисячі музичних творів у всіх значущих жанрах свого часу, як духовних так і світських, зокрема хоральна прелюдія і фуга, прелюдія, фантазія, токата, пасакалія (крім опери). Творча спадщина Й. Баха інтерпретується як узагальнення музичного мистецтва бароко. Його «Страсті за Матвієм», «Меса» h-moll, кантати, інструментальні обробки протестантських хоралів – визнані шедеври світової музичної класики. Й. Бах відомий як великий майстер поліфонії, в його творчості барокова поліфонія досягла розквіту.

Рухаючись в еволюційному процесі далі, до епохи Класицизму, значимість належить: В. Моцарту, К. Глюку, Й. Гайдну та ін. У розвиток фортепіанного виконавства, історію фортепіанної музики потужний внесок знаходимо у творчості Людвіга Ван Бетховена. Він був чудовим піаністом-виконавцем, імпровізатором і симфоністом, якому властиві новаторська багатоплановість фортепіанної фактури, оркестровість з грою регістрів і тембрів. Тут особливо виділяється Патетична соната № 8, де класична побудова поєднується з романтичним відчуттям. Стиль Л. Бетховена характеризується безпрецедентним розмахом та інтенсивністю мотивованої роботи, збільшеними масштабами сонатної розробки, яскравими тематичними, динамічними, темповими, регістровими контрастами. Ромен Роллан називає сонату «один з вражаючих зразків бетховенських діалогів, справжніх сцен з драми почуттів».

В епоху Романтизму, що ознаменувала собою майже усе ХІХ ст. було багато яскравих музикантів і композиторів: Ф. Шуберт, Ф. Шопен, Ф. Лист, Р. Шуман та ін. Серед них особливо цікавою постаттю є Йоган Брамс. Його творчість характеризують особливості фортепіанного стилю. Р. Шуман називав його музику «високо геніальною». Сучасники відзначали міць виконання, серйозність і простоту інтерпретації, сердечність співучого тону і мужню енергію ритму. Склад піанізму наклав відбиток на фортепіанну музику. Тут технічні труднощі виникають не для створення ефектної віртуозності, а для вираження своєрідності змісту. Відводячи техніці «службову» роль, Й. Брамс по-своєму її розвинув («Вправи Брамса»). Брамс звертався в основному до класичних інструментальних форм і жанрів, і довів їх життєздатність і перспективність, збагативши їх майстерністю і світовідчуттям сучасного художника.

У Європейській музиці ХХ ст. відбувається перехід до модернізму, де яскраво виділяється постать Клода Дебюссі. який є не тільки одним з найвпізнаваніших французьких композиторів, але ще й одним з найважливіших представників в музиці рубежу ХІХ-ХХ ст. Музика К. Дебюссі є провідною стежкою від пізньої романтичної музики до модернізму. Він є основоположником музичного імпресіонізму, новатором в області фортепіанного мови, що відкрив нові можливості у використанні фортепіанної фактури. К. Дебюссі створив новий фортепіанний стиль (етюди, прелюдії). Його 24 прелюдії для фортепіано з поетичними назвами («Дельфійські танцівниці», «Дівчина з волоссям кольору льону» та ін.), створюють образи м'яких, дещо нереальних пейзажів, імітують пластику танцювальних рухів, навіюють поетичні бачення, жанрові картини.

В сучасній музиці змінюються значення жанру і принципи жанроутворення. Говорячи про ХХ століття в українському музичному мистецтві, цікавим образним змістом і національним стилем виділяється творчість композитора, піаніста, хорового диригента і педагога Нестора Нижанківського. З початку 1920 року в його музичних творах дедалі помітнішою стає епічна виразність. Показові щодо цього більшість його романсів («Жита» й «Прийди, прийди» на слова О.Олеся, «Снисся мені» на слова Б. Лепкого), а також

фортепіанні п'єси, такі як «Вальс», «Інтермеццо», «Спомин», поетичний хор «Галочка» на слова М. Обідного [4, с. 422].

Таким чином, історико-типологічний підхід акцентує увагу на мінливості ознак жанру в контексті історичних змін жанрових систем та стилів, що диктує необхідність включення в теоретичний розгляд еволюції стилю і жанру історичного дискурсу. Важливе значення також мають музичні досягнення та новації окремих представників музичного мистецтва, їх відчуття часу та важливості того змісту, який вони вважали за необхідне донести музичною мовою свого світосприйняття до сучасного їм суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Данузер Г. Музыка в минулому і сьогодні: у 26 т. / Видання за ред. Л. Фіншера. Кассель; Базель, 2003.
2. Коробова А. Г. Судьба феномена и понятия «жанр» в музыкальной культуре новейшего времени, 2013. С. 233-237
3. Назайкинский Е. В. Стиль и жанр в музыке: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. 248 с.
4. Нижанківські – родина українських діячів музичної культури: Нестор Остапович Нижанківський (31. 08. 1893 – 12. 04. 1940) [Текст] // Митці України: енциклопед. Довідник, 1992. С. 422.
5. Царёва Е. М. Стиль музыкальный. Режим доступу: <https://www.belcanto.ru/stil.html>

Рекомендує до друку науковий керівник доцентка Корнішева Т.Л.